

A közzététel időpontja: 2021. július 16.
Az alkalmazás kezdő dátuma: 2022. január 1.

FILOZÓFIA

RÉSZLETES ÉRETTSÉGI VIZSGAKÖVETELMÉNY

A) KOMPETENCIÁK

A vizsgázó legyen képes a hétköznapi és a filozófiai gondolkodásmód megkülönböztetésére, a logikus érvelésre és a következtetések világos nyelvi formában való előadására. Legyen képes érvek gyűjtésére a saját vélemény alátámasztására, ellenérvek gyűjtésére az ellenvélemények cáfolására, meghatározott álláspontok cáfolására, a tárgyilagos érvelés és a személyeskedés megkülönböztetésére. Legyen képes eredeti forrásból merített rövid filozófiai szövegeket értelmezni, és különböző filozófiai álláspontokat megkülönböztetni. Legyen képes felismerni a kiemelt korszakok művészetének, tudományának és filozófiájának találkozási pontjait. Tudjon hétköznapi problémákat filozófiai szinten megfogalmazni, tudja értelmezni és alkalmazni a tanult filozófiai alapfogalmakat és szakkifejezéseket, tudjon önállóan kérdéseket felvetni és véleményt alkotni. Legyen képes egy meghatározott filozófiai problémára adott különböző válaszokat összehasonlítani.

B) TÉMAKÖRÖK

Az emeltszintű vizsga tartalmi követelményeibe beletartoznak a középszintű vizsga tartalmi követelményei.

1. FILOZÓFIAI PROBLÉMÁK

	Középszinten kötelező és választható filozófiai problémák	Emelt szinten kötelező filozófiai problémák
1	Mi a filozófia?	Mi a filozófia?
2	A létre vonatkozó kérdés	A létre vonatkozó kérdés
3	A test-lélek probléma	A test-lélek probléma
4	Megismerhetőség, igazság, bizonyosság	Megismerhetőség, igazság, bizonyosság
5	Az én problémája	Az én problémája
6	A végesség emberi problémája	Végesség és végtelenség

7	Vallásfilozófiai kérdések	Vallásfilozófiai kérdések
8	Etikai problémák	Etikai problémák
9	A szabadság kérdése	A szabadság kérdése
10	Választható	Az esztétikai érték problémája
11	<i>Az idő filozófiai értelmezése</i>	Az idő filozófiai értelmezése
12	<i>A környezet- és bioetika problémái</i>	A környezet- és bioetika problémái
13	<i>Globalizáció és társadalom</i>	Globalizáció és társadalom

Középszinten kötelező filozófiai problémák: 1–9., **kötelezően választandó egy probléma** a 11–13. közül.

Filozófiai problémákhoz rendelhető filozófusok, korszakok, irányzatok és ajánlható művek

A **Filozófiai problémák** részletes tartalmi követelményeinek leírása során **vastagon szedett dőlt betűk** jelölik a **kötelező filozófusok, korszakok és irányzatok** nevét. (A vékony dőlt betűk a választható filozófusokra, korszakokra, illetve tartalmakra vonatkoznak.)

TÉMÁK	VIZSGASZINTEK	
	Középszint	Emelt szint
1.1. Mi a filozófia?		
Filozófusok, irányzatok	Platón, Arisztotelész, Kant, Jaspers, Wittgenstein, Deleuze-Guattari, Ventos	Platón, Szent Ágoston, Aquinói Szent Tamás, Descartes, marxizmus, Bécsi Kör, Carnap, Heidegger, Rorty
A probléma megközelítése	<i>Eltérő felfogások a filozófia mibenlétéről (tudomány, nem tudomány); tárgyáról, kérdésfelvetéseiről. A filozófia, a szaktudományok, a vallás és a művészetek közös és eltérő sajátosságai. Antik görög filozófia: a filozófia mint életforma, tudományok művelése és lélekterápia. Platón: a filozófia szerepe a nevelésben, az állami életben; a filozófusok az örök létezők és az igazság kutatói; Arisztotelész: a metafizika „az első okok tudománya”; a bölcsességszerető, szemlélődő életmód értéke; Kant: a filozófia négy fő kérdése, a kritikai filozófia; Jaspers: a filozófia forrásai: rácsodálkozás, kételkedés,</i>	Platón: a filozófusok szerepe az igazságos állam megvalósításában; Szent Ágoston: „hiszek, hogy érthessek” elve; Aquinói Szent Tamás: értelmi és hitigazság; Descartes: fa-metafora; marxizmus: a világ értelmezésére és megváltoztatására törekvés; Bécsi Kör: a természettudományok nyelvének logikai elemzése, ideális tudományos nyelv konstruálása; Carnap: a metafizikai állítások látszatállítások, érzelmek kifejezései; Heidegger: a metafizikai kérdés kettősége; Rorty: az ismeretelmélet-központú filozófia kritikája, a filozófus diskurzusok közötti közvetítő szerepe.

	bizonytalanságérzet, valódi kommunikációra törekvés; Wittgenstein: a filozófia mint tevékenység célja a gondolatok logikai tisztázása, a köznapi nyelv elemzése; Deleuze- Guattari: a filozófus a bölcsesség barátja, új fogalmak teremtője; Ventos: a filozofálás feltétele a „tisztán nem látás” beismerése, „merj nem tudni”.	
Filozófiai diszciplínák	Metafizika, lételmélet, ismeretelmélet, etika, politikai filozófia, tudományfilozófia, vallásfilozófia, logika.	
Ajánlott művek/műrészek	Jaspers: Bevezetés a filozófiába (részletek)	Platón: Állam, Hetedik levél (részletek).
	Kant: A tiszta ész kritikája (részletek).	Carnap: A metafizika kiküszöbölése... (részletek).
	Deleuze-Guattari: Mi a filozófia? (részletek).	Heidegger: Mi a metafizika?
	X. R. de Ventos: Minek filozofálni? (részletek).	Rorty: Esetlegesség, ironia és szolidaritás (részletek).
1.2. A létre vonatkozó kérdés		
Filozófusok, irányzatok	Preszókratikusok: Parmenidész, Hérakleitosz, Platón, Arisztotelész, Szent Ágoston, Descartes, Kant, Bécsi Kör, Heidegger	Preszókratikusok, neoplatonizmus, Locke, Berkeley, Schopenhauer, Bécsi Kör, Heidegger, Sartre, Quine
A probléma megközelítése	Preszókratikusok: az arkhé és a logosz, a létező és a lét; Platón: az állandó megragadása a változó dolgokban, az ideák világa; Arisztotelész: a létező és a lényeg szétválasztásának kritikája, a szubsztancia keletkezése és létezése; Szent Ágoston: a rossz mint léthiány; Descartes: Isten, a gondolkodó és a kiterjedt dolog mint szubsztanciák; Kant: a jelenségvilág és a magukban lévő dolgok világa; Bécsi Kör: a metafizikai állítások értelmetlensége; Heidegger: a metafizika kritikája; a létre vonatkozó kérdés újbóli feltétele.	Preszókratikusok: dinamikus és statikus létfogás; neoplatonizmus: emanáció, Egy - Szellem - Lélek; Locke: a kiterjedt szubsztancia mint a minőségek megismerhetetlen hordozója; Berkeley: a kiterjedt (anyagi) szubsztancia fogalmának kritikája, létezni annyi mint érzékelni vagy érzékelve lenni (esse est percipi); Schopenhauer: a magánvaló dolog és a jelenség, akarat, képzet; Bécsi Kör: a metafizika kiküszöbölése, értelmes- és látszatállítások; Heidegger: a létnek a rejtőzködésből való kilépése, az igazság a lét elrejtetlensége, feltárultsága, a létet feltáró művészet; Sartre: lét, semmi, szabadság, Quine: a „mi van?”- problémája.
Filozófiai diszciplínák	Metafizika, lételmélet, tudományfilozófia, vallásfilozófia, logika.	
Ajánlott	Hérakleitosz: Töredékek B1.	Locke: Értekezés az emberi értelemről (részletek).

művek/műrészetek	Parmenidész: B8. 1-61.	Carnap: A metafizika kiküszöbölése... (részletek).
	Platón: Állam VII. 514 a-518 b (Barlanghasonlat).	Heidegger: Mi a metafizika?; A műalkotás eredete (részletek).
	Heidegger: Lét és idő (részletek).	Sartre: A lét és a semmi (részletek).
		Quine: A tapasztalattól a tudományig (részletek).
1.3. A test-lélek probléma		
Filozófusok, irányzatok	Platón, Arisztotelész, Szent Ágoston, Aquinói Szent Tamás, Descartes	<i>Spinoza, Davidson</i>
A probléma megközelítése	A test és lélek dualizmusa, eltérő felfogások a különbségükről és a kapcsolatukról.	<i>Spinoza</i> : a test-lélek dualizmus monista megszüntetése; <i>elmefilozófia</i> : a test és lélek problematika 20. századi megközelítésben; <i>Davidson</i> : a fizikai és a mentális jelenségek közötti viszony, az anomáliás monizmus álláspontja.
Filozófiai diszciplínák	Metafizika, ismeretelmélet, etika, politikai filozófia, tudományfilozófia, vallásfilozófia.	
Ajánlott művek/műrészetek	Platón: Állam (részletek).	Spinoza: Etika (részletek).
	Descartes: Elmélkedések az első filozófiáról (részletek).	Dennett: Micsoda elmék (részletek).
		Davidson: Mentális események (részletek).
1.4. Megismerhetőség, igazság, bizonyosság		
Filozófusok, irányzatok	Preszókratikusok, Platón, Arisztotelész, Aquinói Szent Tamás, F. Bacon, Descartes, Locke, Kant, Comte, pozitivizmus, analitikus filozófia, Bécsi Kör, Popper, Wittgenstein	Preszókratikusok, szkepticizmus, Szent Ágoston, Aquinói Szent Tamás, Comte, pozitivizmus, Bergson, Husserl, fenomenológia, analitikus filozófia, Bécsi Kör, Popper, Kuhn, Lakatos Imre, posztmodern
A probléma megközelítése	Preszókratikusok : Herakleitosz, Parmenidész: vélekedés és igazi tudás; szofisták : a világról való beszéd és gondolkodás; Platón, Arisztotelész : a megismerés és az ismeret mibenléte; F. Bacon : a megismerés akadályai a „ködképek”; Descartes, Locke : biztos ismeretelméleti kiindulópont keresése, tapasztalat és értelem, racionalizmus és empirizmus, módszeres kétely; Kant : „kopernikuszi fordulat”; Comte/ pozitivizmus : az	Preszókratikusok : a létező nyelvi megközelítése, a létige egzisztenciális és kopulatív használata; szkepticizmus : az igazság kritériumának tagadása, az ítéletek felfüggesztése (epokhé), szkeptikus érvelési módok a középkor filozófusai : univerzália-vita; Comte, pozitivizmus : teológiai, metafizikai és pozitív stádium; Bergson : a valóság statikus és dinamikus szemlélete, intuitív és fogalmi megismerés, relatív és abszolút ismeret; Husserl : a

	elméletalkotás stádiumai; <i>Bécsi Kör</i> , <i>Popper</i> : a kijelentések logikai elemzése és igazolhatósága; Wittgenstein : nyelv és valóság, az elmondható és a kimondhatatlan, a beszéd mint tevékenység és az életforma része, nyelvjátékok; <i>Kuhn</i> : a tudományos fejlődés paradigmaticus modellje.	fenomenológia mint leíró módszer és a priori tudomány; <i>Bécsi Kör</i> : a kijelentések igazságértéke, verifikáció, kumulatív tudományfejlődési modell; <i>Popper</i> : fallibilis tudományfejlődési elmélet, hipotézis, kritikai vizsgálat, falszifikáció; <i>Kuhn</i> : a tudományos kutatásról szóló elmélet újragondolása; <i>Lakatos Imre</i> : tudományos kutatási programok, negatív és pozitív heurisztika; posztmodern : a tudás mint információ és hatalmi kérdés, a metanarratívák megkérdőjeleződése, a diskurzusok integráló szerepe.
Filozófiai diszciplínák	Metafizika, ismeretelmélet, etika, tudományfilozófia, vallásfilozófia, logika.	
Ajánlott művek/műrészletek	Parmenidész: B 8. 1-61.	Gorgiász: A nemlétezőről (részletek).
	Platón: Állam VII. 514 a-518 b (Barlanghasonlat).	Comte: A pozitív szellem (részletek).
	F. Bacon: Novum Organum (részletek).	Schlick: A filozófia fordulata (részletek).
	Descartes: Elmékedések az első filozófiáról (részletek).	Lakatos Imre: Bizonyítások és cáfolatok (részletek).
	Kant: A tiszta ész kritikája. Bevezetés.	Lyotard-Habermas-Rorty: A posztmodern állapot (részletek).
	Wittgenstein: Logikai-filozófiai értekezés (részletek).	H. Putnam: Agyak a tartályban (részletek).
Kuhn: A tudományos forradalmak szerkezete (részletek).		
1.5. Az én problémája		
Filozófusok, irányzatok	Descartes, Locke, Kant, Schopenhauer, Kierkegaard, Heidegger, egzisztencializmus, Sartre, Camus	Hume, német idealizmus, Schopenhauer, Kierkegaard, Heidegger
A probléma megközelítése	<i>Antropológiai fordulat az újkori filozófiában: az ember mint megismerő, gondolkodó lény. Descartes</i> : gondolkodó és kiterjedt dolog; Locke : az én határai, memória-argumentum; Kant : empirikus és transzcendentális én, etikai megközelítés, cselekedni és akarni képes én; <i>Schopenhauer</i> : az individuum és a világ viszonya, élet, szenvedés, halál; <i>Kierkegaard</i> : az individuum létezése, választás, szorongás, a hit és a létezés paradoxonjai, esztétikai, etikai, vallási stádiumok; <i>Heidegger</i> : a létre	<i>Hume</i> : az Én azonossága melletti filozófiai érvek kritikája és az emlékezet mint a személyiség azonosságának alapja; német idealizmus : a szubjektum (Én) és a világ viszonya; <i>Schopenhauer</i> : az individuum és a világ viszonya; <i>Kierkegaard</i> : az egzisztencia egzisztálása, a „szerencsétlen individuum”, az ismétlés; Heidegger : jelenvaló lét, világban-való-lét, szorongás, halálhoz viszonyuló lét, időbeli lét,

	vonatkozó kérdés újbóli felvetése, a lét és a létező; egzisztencializmus , <i>Sartre</i> : az emberi lét problémáinak megvilágítása az egyéni léten keresztül, egzisztencia és esszencia, szabadság, választás, felelősség; <i>Camus</i> : az emberi lét abszurditása.	
Filozófiai diszciplínák	Ismeretelmélet, lételmélet, etika, vallásfilozófia.	
Ajánlott művek/műrészletek	Descartes: Elmélkedések az első filozófiáról (részletek).	Kierkegaard: Vagy-vagy. Az ismétlés (részletek).
	Kierkegaard: Félelem és rettegés (részletek).	Heidegger: Lét és idő. Bevezetés.
	Sartre: Mi az egzisztencializmus?; Egy vezér gyermekkorában. A fal (novellák).	
	Camus: A lázadó ember. Szisziphosz mítosza.	
1.6. A végesség emberi problémája		1.6. Végesség és végtelenség
Filozófusok, irányzatok	Platón, Aquinói Szent Tamás, Descartes, egzisztencializmus, Heidegger	Preszókratikusok, Pascal, Hegel, Kierkegaard, Nietzsche, Heidegger
A probléma megközelítése	Platón : a halál a test és lélek szétválása, halandó test és halhatatlan lélek; Aquinói Szent Tamás : a véges és a végtelen ellentéte, a végtelen lét és a véges létező viszonya, az ember vágyódása a végtelen és a tökéletesség iránt; Descartes : Isten mint végtelen, örökkévaló, mindenható szubsztancia; az ember mint kiterjedt és gondolkodó szubsztancia; egzisztencializmus : az individuum létezése, az időbeli és az örök az emberi létezésben; Heidegger : halálhoz viszonyuló lét.	Preszókratikusok : apeirón; Pascal : az én és a végtelen viszonya, fogadás-érv; Kant : a világ térben és időben véges és végtelen volta, antinómia; Hegel : a véges és a végtelen szellem ellentétének megszűnése (Abszolút Szellem), az ember végessége; Kierkegaard : a végtelen és a véges az emberi létezésben; Nietzsche : az életet beteljesítő halál; Heidegger : az ember végessége lételméleti megközelítésben, a halál a létezőnek a végre irányuló léte, a halál színe előtt való lét az ember tulajdonképpeni létformája.
Filozófiai diszciplínák	Lételmélet, ismeretelmélet, etika, vallásfilozófia.	
	Aquinói Szent Tamás: Summa Theologiae (részletek).	Pascal: Gondolatok (részletek)
Ajánlott művek/műrészletek	Descartes: Elmélkedések az első filozófiáról (részletek).	Kant: A tiszta ész kritikája (részletek).
		Nietzsche: Így szólott Zarathustra (részletek).
		Heidegger: Lét és idő (részletek).
1.7. Vallásfilozófiai kérdések		
Filozófusok, irányzatok	<i>Canterbury-i Szent Anzelm, Szent Ágoston, Aquinói Szent</i>	<i>Szent Ágoston, Aquinói Szent Tamás, Kant, Kierkegaard,</i>

	Tamás, Descartes, Nietzsche, Sartre, Molnár Tamás	
A probléma megközelítése	Isten létezése, istenérvek; a rossz eredete; filozófiai és vallási istenképek. <i>Canterbury-i Szent Anzelm</i> : ontológiai istenérv; Szent Ágoston : a rossz mint léthiány és bűn, az ember szabad akarata; Aquinói Szent Tamás istenbizonyítékai; az antik filozófia és a keresztény teológia kapcsolata; Descartes : Isten mint végtelen, örökkévaló és mindenható szubsztancia, istenbizonyítékok; Nietzsche : „Isten halott”; Sartre : az ember lényege nincs előzetesen meghatározva, nincs Isten; <i>Molnár Tamás</i> : elérhetetlen, immanens, transzcendens és személyes Isten.	Hit és tudás; Szent Ágoston : „hiszek, hogy érthessek” elve; Aquinói Szent Tamás : értelmi- és hitigazság; Kant : a tudomány határai, a tiszta ész nem szólhat a tapasztalaton túli dolgokról, az istenérvek kritikája és a morális istenérv; Kierkegaard : a hit és a létezés paradoxonjai, etikai és vallási stádium;
Filozófiai diszciplínák	Vallásfilozófia, metafizika, lételmélet, ismeretelmélet, etika, tudományfilozófia, logika.	
Ajánlott művek/műrészletek	Aquinói Szent Tamás: Summa Theologiae. Vajon van-e Isten? (részletek).	Kant: A tiszta ész kritikája (részletek).
	Nietzsche: A vidám tudomány 125.; Így szólott Zarathustra I. (részletek).	Kierkegaard: Félelem és rettegés (részletek).
	Molnár Tamás: Filozófusok Istene (részletek).	
1.8. Etikai problémák		
Filozófusok, irányzatok	Szókratész, Platón, Arisztotelész, epikureizmus, sztoicizmus, szkepticizmus, Szent Ágoston, Kant, Nietzsche, egzisztencializmus, Sartre,	Preszókratikusok, Platón, Arisztotelész, Spinoza, Kant, J. S. Mill, Nietzsche, emotivizmus, , MacIntyre, Searle, Habermas
A probléma megközelítése	<i>Az erkölcsi értékek világa: eltérő megközelítések a léttel való kapcsolatáról.</i> Szókratész : a jó tudása és az erényes cselekedet, daimonion; Platón : a jó ideája, az erények és a lélekrészek; Arisztotelész : az etikailag helyes cselekvés és a boldogság (eudaimonia), az erkölcsi erény (areté) mint „két szélsőség közötti közép”; epikureizmus, sztoicizmus, szkepticizmus : hédoné, ataraxia, apatheia, epokhé, szabadság; Szent Ágoston : Isten mint a legfőbb jó, a rossz mint hiány, a szabad akarat és a bűn; Kant : Mit kell tennem?, hipotetikus és kategorikus imperatívusz, morális	Univerzalizmus és relativizmus; szofisták : phüszisz, nomosz; Platón : igazságosság az államban és az egyes emberben; Arisztotelész : az erény mint „hozzánk viszonyított közép”; Spinoza racionalista etikája és „Isten értelmi szeretete”; Kant : a tiszta gyakorlati ész posztulátumai: halhatatlan lélek, szabadság, Isten léte; J. S. Mill : utilitarizmus, az erkölcsileg helyes cselekvés; Nietzsche : az erkölcsi jó és rossz, az úri és a szolga morál, ressentiment; <i>metaetika/ emotivizmus</i> : az értékítéletnek nincs logikai igazságértéke; az erkölcsi állítások

	és legális cselekvés; <i>Nietzsche</i> : minden érték átértékelése, Isten halott, az értékteremtő ember; <i>egzisztencializmus</i> , <i>Sartre</i> : szabadság, választás, felelősség;	érzelmeink kifejezései <i>MacIntyre</i> : visszatérés az arisztotelészi hagyományhoz; <i>Searle</i> : az erkölcsi parancsok mögött értékítéletek vannak; <i>Habermas</i> : a pragmatikai, az etikai és a morális kérdésfelvetések különbsége (Mit tegyék?, Mi a jó nekünk?, Mi a jó mindenkinek?)
Filozófiai diszciplínák	Etika, metafizika, lételmélet, ismeretelmélet, politikai filozófia, vallásfilozófia, tudományfilozófia, logika.	
Ajánlott művek/műrészletek	Platón: Állam (részletek).	Nietzsche: A morál genealógiájához (részletek).
	Arisztotelész: Nikomakhoszi Etika II. 5-6.	
	Epikurosz levele Menoikeusznak; Epiktétosz: Kézikönyvecske (részletek).	MacIntyre: Az erény nyomában (részletek).
	Szent Ágoston: Az Isten városáról XII. könyv, 4.	Searle: Hogyan vezethető le a „kell” a „van”-ból? (Tények és értékek).
	Kant: A gyakorlati ész kritikája; Az erkölcsök metafizikája (részletek).	Habermas: A kommunikatív etika III/3.
1.9. A szabadság kérdése		
Filozófusok	<i>Szent Ágoston, Locke, a felvilágosodás gondolkodói, Kant, Hegel, Sartre</i>	<i>Spinoza, Hume, Rousseau, Kant, J. S. Mill, I. Berlin</i>
A probléma megközelítése	<i>Szent Ágoston</i> : a szabad akarat és a bűn, a cselekvési és döntési szabadság, a felelősség, a rossz mint az emberi szabadság helytelen használatának következménye; <i>Locke</i> : az egyén szabadsághoz való joga; <i>a felvilágosodás gondolkodói</i> az ész és az értelem lehetőségeiről és korlátairól, a polgári szabadságról; <i>Kant</i> : az ész nyilvános használatának szabadsága; <i>Hegel</i> : a szabadság kibontakozása a világtörténelemben; <i>Sartre</i> : az egyéni létezés és a szabadság.	<i>Spinoza</i> : a szabad akarat determinista kritikája; <i>Hume</i> : a szabad akarat etikai és a szabadság politikai fogalmának elválasztása; <i>Rousseau</i> : természetjog, társadalmi szerződés, polgári szabadság; <i>Kant</i> : a szabad akarat mint az erkölcsi cselekvés lehetőségi feltétele; <i>J. S. Mill</i> : liberális állam, individuális szabadság és társadalmi pluralitás; <i>I. Berlin</i> : pozitív és negatív szabadság.
Filozófiai diszciplínák	Etika, metafizika, lételmélet, vallásfilozófia, politikai filozófia.	
Ajánlott művek/műrészletek	Szent Ágoston: Vallomások VII. könyv; A szabad akaratról (részletek).	Kant: Az erkölcsök metafizikájának alapvetése (részletek).

	Kant: Válasz a kérdésre: Mi a felvilágosodás?	Rousseau: A társadalmi szerződés, I-II. könyv.
	Sartre: Mi az egzisztencializmus?	J. S. Mill: A szabadságról (részletek).
		I. Berlin: A szabadság két fogalma (részletek).
1.10. Az esztétikai érték problémája		
Filozófusok, irányzatok		Platón, Arisztotelész, Kant, Heidegger, hermeneutika: Gadamer, analitikus filozófia
A probléma megközelítése		<i>Viták a szépségről: alapvető esztétikai minőség (klasszikus esztétika) vagy egyike az esztétikai minőséget jelölő fogalmaknak (analitikus filozófia). Platón: a szép ideája; Platón, Arisztotelész: a művészet mint mimézis eltérő felfogása; Kant: a reflektáló ítélőerő, a szépség megítélésének egyetemes érvényessége, a szép és a fenséges, a szépség mint „az erkölcsi jó szimbóluma”; Heidegger: a létet feltáró művészet; Gadamer: a művészet hermeneutikai elemzése; analitikus filozófia: az esztétikai ítéletek általános kritériumának vitatása.</i>
Filozófiai diszciplínák		Esztétika, metafizika, lételmélet, ismeretelmélet, etika.
Ajánlott művek/műrészletek		Platón: Állam; Phaidrosz (részletek). Kant: Az ítélőerő kritikája (részletek). Heidegger: A műalkotás eredete (részletek). Gadamer: Igazság és módszer; A szép aktualitása (részletek).
1.11. Az idő filozófiai értelmezése		
Filozófusok, irányzatok	Arisztotelész, Szent Ágoston, Kant, Bergson, Heidegger	Preszókratikusok, Zénón, Leibniz, Kant, Nietzsche, Heidegger, Husserl, Ricoer, Levinas
A probléma megközelítése	Arisztotelész: az idő a változás mértéke, a szubsztancia egyik attribútuma; Szent Ágoston: a szubjektív idő, idődimenziók: múlt, jelen, jövő - emlékezés, cselekvés, várakozás, az idő a lélek kiterjedése; Kant: az idő és a tér mint a priori szemléleti forma; Bergson: a fizikai idő és az élményidő, a tartam; Heidegger: lét és idő, időbeli lét.	Zénón paradoxonjai; Newton és Leibniz vitája az abszolút térről és időről; Kant antinómia- tana; Nietzsche: „ugyanannak örök visszatérése”; Heidegger: jelenvaló lét/ittlét, világban-való-lét; Husserl, Ricoer, Levinas: az idő és a másik.
Filozófiai diszciplínák	Metafizika, lételmélet, ismeretelmélet, vallásfilozófia.	

Ajánlott művek/műrészletek	Szent Ágoston: Vallomások (részletek).	Heidegger: Lét és idő (részletek).
	Bergson: Idő és szabadság (részletek).	Nietzsche: A vidám tudomány 341.; Így szólott Zarathustra (részletek).
		Husserl: Előadások az időről (részletek).
1.12. A környezet- és bioetika problémái		
A probléma megközelítése	Felfogások a környezet- és bioetika fogalmáról: az alkalmazott etika egyik ága; interdiszciplináris tudományág. A környezeti problémák vizsgálata - eltávolodás a tisztán tudományos- technikai megközelítéstől a társadalmi, gazdasági, jogi és etikai dimenziók irányába. Az ember és környezete viszonyáról alkotott felfogások: a környezet mint az emberi célok és értékek megvalósításának eszköze és színtere; a környezet önmagában való érték; a természet a maga totalitásában erkölcsi értékkel rendelkezik. Környezetvédelem - a természetvédő, fogyasztói és atomellenes mozgalmak szerepe és hatása (helyi, világméretű szintek). Bioetikai kérdések: abortusz, eutanázia, klónozás, szervátültetés, genetikai beavatkozások - érvek és ellenérvek.	A személy fogalmának szerepe a bioetikában, az antropocentrikus, a biocentrikus és az ököcentrikus etikák felfogása a morális státusszal való rendelkezésről; a genetikai beavatkozások és a személyiség, a társadalmi identitás problémája.
Filozófiai diszciplínák	Etika, lételmélet, politikai filozófia, tudományfilozófia, vallásfilozófia.	
Ajánlott művek/műrészletek	Charles Susanne (szerk.): Bioetikai olvasókönyv (részletek).	Kőműves Sándor és Rózsa Erzsébet (szerk.): A személy bioetikai kontextusa (részletek).
	Kovács József: A modern orvosi etika alapjai. Bevezetés a bioetikába (részletek).	Lányi András – Jávor Benedek (szerk.): Környezet és etika (szöveggyűjtemény).
	Tillmann József (szerk.): A későújkor józansága (részletek).	Habermas: A posztnemzeti állapot IV. Érvek az ember klónozása ellen, három válasz.
	Konrad Lorenz: A civilizált emberiség nyolc halálos bűne (részletek).	
	Eco: Egy örült tudós klónozni akar.	
1.13. Globalizáció és társadalom		
A probléma	A globalizáció hétköznapi és tudományos definíciói. A	A globalizáció előnyei és hátrányai; a globalizáció

megközelítése	globalizáció folyamatának történeti, közgazdasági, szociológiai, politikai, jogi és etikai megközelítése; pozitív és negatív hatásai az egyénre, a világ különböző térségeire; optimizmus és félelem a globalizálódó világban; egyéni és kollektív felelősség. <i>Fukuyama</i> és <i>Huntington</i> felfogása a kétpólusú világ megszűnése utáni világrendről.	folyamatának sajátosságai: globális és lokális, homogenizáció és sokszínűség, nemzetállamon túli kormányzás és nemzetállami szuverenitás; növekvő gazdasági és társadalmi egyenlőtlenségek az országok és a régiók között. <i>Rawls</i> : kapcsolódás a kanti hagyományhoz, a méltányosságként felfogott igazságosság. <i>Sandel</i> : kapcsolódás az arisztotelészi hagyományhoz, közösségelvű emberkép.
Filozófiai diszciplínák	Etika, politikai filozófia, tudományfilozófia.	
Ajánlott művek/műrészletek	Fukuyama: A történelem vége és az utolsó ember (részletek).	A. Giddens: A globalizáció és a változó világ (In: Szociológia).
	Huntington: A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása (részletek).	Habermas: A posztnevezeti állapot. Politika eszmék (részletek).
	Rüdiger Safranski: Mennyi globalizációt bír el az ember?	
	Cséfalvay Zoltán: Globalizáció 1.0 Érvek és ellenérvek (részletek).	Lányi András: A globalizáció folyamata (részletek).
		Sandel: Mi igazságos ... és mi nem? A helyes cselekvés elmélete és gyakorlata (részletek).

2. FILOZÓFUSOK

KÖZÉPSZINT		EMELT SZINT	
Kötelező (9)	Választható (3)	Kötelező (10)	Választható (4)
			Egy preszókratikus
Platón		Platón	
Arisztotelész		Arisztotelész	
Szent Ágoston		Szent Ágoston	
Aquinói Szent Tamás		Aquinói Szent Tamás	
	Bacon		Bacon
Descartes		Descartes	

Locke		Locke	
			Berkeley
	Hume		Hume
			Spinoza
			Rousseau
Kant		Kant	
	Hegel		Hegel
	Marx		Marx
	Comte		Comte
			Mill
	Schopenhauer		Schopenhauer
	Kierkegaard		Kierkegaard
Nietzsche		Nietzsche	
	Bergson		Bergson
			Husserl
	Heidegger	Heidegger	
	Sartre		Sartre
	Bécsi Kör		Bécsi Kör
			Popper
	Kuhn		Kuhn
Wittgenstein		Wittgenstein	
			Egy magyar filozófus Egy posztmodern

Megjegyzés: Középszinten a 19. századból (Hegel, Marx, Comte, Schopenhauer, Kierkegaard) és a 20. századból (Bergson, Heidegger, Sartre, Bécsi Kör, Kuhn) egy-egy szerzőt kötelezően kell választani.

Filozófusok alapvető gondolatainak ismerete

TÉMÁK	VIZSGASZINTEK	
	Középszint	Emelt szint

Platón		
Filozófiai problémák	Az állandó megragadása a változó dolgokban, test és lélek, a lélek halhatatlansága, a lélekreszek megfelelése a kardinális erényeknek, az igazi megismerés lehetősége, a jó ideája, az ideális állam, a dialógus mint módszer.	Metafizikai és antropológiai dualizmus, az igazságosság és az ideális állam, a művészet mimetikus jellege, a szép ideája, szerelemfelfogások.
Fogalmak	Idea, részesedés, visszaemlékezés, kardinális erények, boldogság.	Idea (eidosz, ouszia), részesedés (methexis), visszaemlékezés (anamnézis), bölcsesség (phronézis), igazság (alétheia), mimézis.
Ajánlott művek/műrészletek	Allam VII. 514 a-518 b (Barlanghasonlat).	Allam VI. 508 c-511 e (Nap- és Vonalhasonlat),
	Allam X. 596 b-597 d (A lét három formája).	Phaidon Bevezetés 70a-77d, Lakoma,
		Szókratész védőbeszéde.
Arisztotelész		
Filozófiai problémák	A létező és a lényeg szétválasztásának kritikája, az anyag- forma kettőssége, a szubsztancia keletkezése és létezése, jó és rossz kormányzati formák, az erkölcsi jó, „két szélsőség közötti közép”, erények, fogalom, ítélet, következtetés.	A létező és a lét, mozgás - változás, lehetőség - valóság, mozdulatlan mozgató, a polisz és polgárai, a közjó, praktikus, poétikus és teoretikus tudás.
Fogalmak	Metafizika, szubsztancia, erény (areté), boldogság (eudaimónia), zoón politikon, szillogizmus.	Kategória, attribútum, szubsztrátum, univerzálé, genus, potencialitás és

		aktualitás, katharzis.
Ajánlott művek/műrészletek	Politika (részletek). Nikomakhoszi Etika II. 5-6. 1106 b- 1107 a.	Metafizika Z 1029a-1033a (A szubsztancia, a mibenlét, Platón kritikája, a keletkezés és mozgás);
		Nikomakhoszi Etika I-II. könyv.
Szent Ágoston		
Filozófiai problémák	A boldogság mibenlétének keresése, Isten felé irányuló szeretet, az igazságot kereső ember, lélek és Isten.	A kereszténység világ- és Isten felfogása; Isten a megismerés és erkölcsiség alapja; lineáris idő- és történetfelfogás, a szubjektív idő.
	A rossz mint léthiány; a szabad akarat és a bűn, a rossz mint etikai kérdés.	
Fogalmak	Patrisztika, boldogság, erkölcsi rossz, szabad akarat.	Illumináció, szeretet etika.
Ajánlott művek/műrészletek	Vallomások VII. könyv III-V., VII., XI-XVI.; (a szabad akarat és a rossz kérdései).	Vallomások XI. könyv (a teremtés és idő problémái).
Aquinói Szent Tamás		
Filozófiai problémák	Hit és tudás, értelmi- és hitigazság, az általános fogalmak és az egyedi dolgok, Isten létének öt úton történő bizonyítása, skolasztikus érvelési módszer.	A lét és a létező, Isten mint végtelen létteljesség, anyag - forma, lehetőség - valóság.
Fogalmak	Skolasztika, univerzália-vita, mérsékelt realizmus, kozmológiai istenérvek, immanens- és transzcendens világ, tomizmus.	Létező - lét - lényeg, actus / energeia / valóság - potencia / dünamisz / lehetőség.

Ajánlott művek/mű- részletek	Summa Theologiae, Pars I, Questio I, Art. 1-2.	Summa Theologiae, Pars I, Quaestio I, Art. 3-8; A létezőről és a lényegről 1-2, 6. fejezet.
F. Bacon		
Filozófiai problémák	A természet és az elme újfajta vizsgálata, a megismerés útjában álló akadályok, biztos megismerés, természettudományos módszerek alkalmazása a filozófiában.	
Fogalmak	Empirizmus, racionalizmus, ködképek, indukció.	
Ajánlott művek/műrészletek	Novum Organum (ködképek).	
Descartes		
Filozófiai problémák	Az ismeretek eredete, tapasztalat és értelem, biztos ismeretelméleti kiindulópont keresése, kételkedés, „Gondolkodom, tehát vagyok”- tétel, „világos és elkülönített” belátás, test és lélek dualizmusa, szubsztanciák: gondolkodó és a kiterjedt dolog, Isten; az én mint gondolkodó dolog; istenbizonyítékok.	Antropológiai fordulat, a tudományos kutatás módszertani problémái, fa-metafora, autonóm etika megalapozási kísérlete.
Fogalmak	Racionalizmus és empirizmus, „józan ész”, módszeres kétely, gondolkodó és kiterjedt szubsztancia, velünk született ideák.	A szkepszis és a módszeres kétely, res cogitans és res extensa, clare et distincte, autonóm etika.
Ajánlott művek/műrészletek	Elmélkedések az első filozófiáról (1-3. Elmélkedés). Értekezés a módszerről (részletek).	Értekezés a módszerről (3-4. rész).
Locke		
Filozófiai problémák	Az ismeretek forrása és igazolásának eszközei, tapasztalat és értelem, a velünk született eszmék kritikája, érzékelés és reflexió. A polgári hatalom és a közjó.	A kiterjedt szubsztancia mint a minőségek megismerhetetlen hordozója; elsődleges és másodlagos minőségek; a társadalmi szerződés és a hatalommegosztás

		elmélete; vallási tolerancia, az állam és az egyház szétválasztásának elve.
Fogalmak	Empirizmus, idea, tabula rasa, társadalmi szerződés elmélet, liberalizmus.	Percepció és reflexió, idea, absztrakció és absztrakt idea.
Ajánlott művek/műrészletek	Értekezés az emberi értelemről II. könyv, I. fejezet, 1-5. § (az ideákról).	(Második) Értekezés a polgári kormányzatról, II.; VII.; XI-XII. fejezet.
Berkeley		
Filozófiai problémák		Ismereteink forrása, tapasztalat és értelem, az ideák csak az elmében vannak, a külvilág anyagi voltának vitatása. A dolgok és tulajdonságaik egy univerzális isteni elme ideái. A kiterjedt (anyagi) szubsztancia fogalmának kritikája: létezni annyi, mint érzékelni vagy érzékelve lenni, az absztrakt ideák locke-i tézisének kritikája, nominalizmus.
Fogalmak		Idea, empirizmus. Létezni annyi, mint érzékelve lenni: (esse est percipi).
Ajánlott művek/műrészletek		Hülasz és Philonusz

		három párbeszéde (részletek).
		Tanulmány az emberi megismerés alapelveiről. Bevezetés és I. rész 1-24.
Hume		
Filozófiai problémák	Ismereteink forrása a tapasztalat, megszokásokon alapuló hiedelmek és a tudás.	Az Én azonossága melletti filozófiai érvek kritikája; az emlékezet mint a személyiség azonosságának alapja; a szabad akarat etikai és a szabadság politikai fogalmának elválasztása. A kauzalitás mint szubjektív, a megszokáson alapuló asszociációs viszony (a törvények leíró vagy előíró jellege), Hume törvénye.
Fogalmak	Empirizmus, tudás.	Percepció, benyomások és ideák.
Ajánlott művek/műrészletek	Értekezés az emberi természetről (részletek).	Értekezés az emberi természetről I. könyv, Az értelemről, III. I. 1. Tanulmány az emberi értelemről, 7. fejezet, 2.
Spinoza		
Filozófiai problémák		Monizmus: Isten: egyetlen szubsztancia

		(causa sui) és attribútumai (kiterjedés és gondolkodás); a test-lélek dualizmus (Descartes) monista megszüntetése; a kauzalitás mint mindent determináló, objektív, analitikus viszony; a szabad akarat determinista kritikája; racionalista etikája és „Isten értelmi szeretete”.
Fogalmak		Monizmus, dualizmus, causa sui, szubsztancia, attribútum.
Ajánlott művek/műrészletek		Etika I. Istenről.
Rousseau		
Filozófiai problémák		A civilizáció fejlődése és az ember erkölcsi integritása, radikális szakítás a klasszikus természetjogi tradícióval, a polgári szabadság, a közjó és az egyéni jó.
Fogalmak		Természetjog, társadalmi szerződés, polgári szabadság, a hatalom legitimitása, népszuverenitás, törvényesség.

Ajánlott művek/műrészetek		A társadalmi szerződés I-II. könyv.
Kant		
Filozófiai problémák	A felvilágosodás: az ész és az értelem lehetőségei és korlátai, a filozófia 4 fő kérdése, az empirizmus és racionalizmus egyoldalúságán való túllépés, kopernikuszi fordulat, a jelenségvilág és a magukban való dolgok világa, a morális jó.	A kritikai filozófia transzcendentális jellege; a metafizika kopernikuszi fordulata; az idő mint szemléleti forma, a végtelenség kérdésének antinomikus volta; a szabad akarat mint az erkölcsi cselekvés lehetőségi feltétele; az istenérvek kritikája és a morális istenérv; az ítélőerő és a képzelőerő kapcsolata, a szép és a fenséges.
Fogalmak	Sapere aude!; kopernikuszi fordulat, a priori és a posteriori ismeretek, analitikus és szintetikus ítéletek, a priori szintetikus ítéletek, hipotetikus és kategorikus imperatívusz.	Ding für uns, Ding an sich, phenomenon, noumenon, transzcendentális filozófia, erkölcsi posztulátumok.
Ajánlott művek/műrészetek	Válasz a kérdésre: Mi a felvilágosodás?	A tiszta ész kritikája. Előszó az első és második kiadáshoz. Bevezetés.
	A tiszta ész kritikája. Bevezetés.	Az ítélőerő kritikája, 43-48.
Hegel		
Filozófiai problémák	Átfogó metafizikai rendszer, a gondolkodás és a lét, a szabadság és a szellem	A német idealizmus

	kibontakozási folyamata a világtörténelemben.	gondolatai az objektum és a szubjektum viszonyáról, egy transzcendentális szubjektum létezése: a fichtei Abszolút Én, a schellingi Abszolútum, a hegeli Szellem.
Fogalmak	Abszolút Eszme, triád-forma: tézis, antitézis, szintézis, dialektika.	Objektum, szubjektum, transzcendentális szubjektum.
Ajánlott művek/műrészletek	Előadások a világtörténet filozófiájáról (részletek).	A filozófiai tudományok enciklopédiájának alapvonalai (részletek).
Marx		
Filozófiai problémák	A hegelianizmus kritikája, a világ értelmezésére, illetve megváltoztatására törekvés, a praxis és a teória viszonya.	A világ anyagi egysége, az elidegenedés és megszüntetése.
Fogalmak	Dialektikus és történelmi materializmus, „tudományos szocializmus”, praxis.	Anyag, tudat, értéktöbblet-elmélet, elidegenedés, társadalmi-gazdasági alakulat.
Ajánlott művek/műrészletek	Tézisek Feuerbachról.	A politikai gazdaságtan bírálatához, Előszó; Gazdasági- filozófiai kéziratok 1844-ből (az elidegenült munka).
Comte		
Filozófiai problémák	A megismerés, az elméletalkotás és a történelmi fejlődés stádiumai.	
Fogalmak	Pozitivizmus, teológiai, metafizikai és pozitív stádium.	
Ajánlott művek/műrészletek	Beszéd a pozitív szellemről 1. rész (részletek).	

J. S. Mill		
Filozófiai problémák		A tudományok általános és egységes metodológiája, a természet egyformaságának elve, individuális szabadság és társadalmi pluralitás. Az erkölcsileg helyes cselekvés, a cselekedetek hasznosság szerinti értékelése.
Fogalmak		Liberalizmus, utilitarizmus.
Ajánlott művek/műrészletek		A szabadságról (részletek).
Schopenhauer		
Filozófiai problémák	Az ész mindenható szerepének megkérdőjelezése; az egyéni létezés kérdései, a nem racionális szférák felé fordulás a Hegel utáni filozófiában. Az individuum és a világ viszonya, a művészetek és a zseni, élet, szenvedés, halál.	A magánvaló dolog és a jelenség, akarat és képzet.
Fogalmak	Akarat, képzet, idea, pesszimizmus.	
Ajánlott művek/műrészletek	A világ mint akarat és képzet III. 31-33. §	
Kierkegaard		
Filozófiai problémák	Az individuum létezése, választás, szorongás.	Az individuum választási lehetőségei, az egzisztencia egzisztálása, a „szerencsétlen individuum”, a hit és a létezés paradoxonjai.
Fogalmak	Egzisztencializmus. Esztétikai, etikai, vallási stádiumok.	Egzisztálás, paradoxon.
Ajánlott művek/műrészletek	Félelem és rettegés. Előszó (Ábrahám-történetek).	Félelem és rettegés:

		Lehetséges-e az etika teológiai felfüggesztése? Az ismétlés. Halálos betegség.
Nietzsche		
Filozófiai problémák	A dionüszoszi, az apollóni és a szókratészi ideál, minden érték „átértékelése”, Isten halott, az értékteremtő ember, „ugyanannak örök visszatérése”, a hatalom akarása.	A morál, az erkölcsi jó és rossz.
Fogalmak	Dionüszoszi, apolloni művészet, Übermensch, morál, nihilizmus.	Jó (gut), rossz (schlecht), gonosz (böse), az úri és a szolga-morál, ressentiment, aszketikus papi ideál.
Ajánlott művek/műrészletek	A tragédia születése; A vidám tudomány 125.; Így szólott Zarathustra: Előjáró beszéd, A három átváltozásról, A felsőbbrendű emberről.	A morál genealógiájához I. rész; Túl jón és rosszon 2. és 5. rész.
Bergson		
Filozófiai problémák	Az individuum létezése, az ösztönök béklyóitól való megszabadulás; életakarát, halál, Isten; szabadság és morál. A fizikai és az élményidő, a tartam.	A századvég egyetemes sorskérdései: létezés, halál, Isten; a valóság statikus és dinamikus szemlélete; az intuitív és a fogalmi megismerés; relatív és abszolút ismeret.
Fogalmak	Intuíció, élelendület.	Relatív és abszolút ismeret.
Ajánlott művek/műrészletek	Idő és szabadság (részletek).	Teremtő fejlődés (részletek).
Husserl		
Filozófiai problémák		A fenomenológia mint

		leíró módszer és a priori tudomány, a megismerés tárgya: az intencionális élményben adott fenomén.
Fogalmak		Fenomén, fenomenológiai redukció, intencionalitás.
Ajánlott művek/műrészletek		A fenomenológia ideája (részletek).
Heidegger		
Filozófiai problémák	A létre vonatkozó kérdés újbóli feltevése, a lét és a létező, a létet feltáró művészet - a létnek rejtőzködésből való kilépése.	Az igazság a lét elrejtetlensége, feltárultsága, a jelenvalólét mint szorongás, halálhoz viszonyuló lét, időbeli lét. A metafizikai kérdés.
Fogalmak	Lét (Sein), létező (Seiende), egzisztencia, ittlét / jelenvaló lét (Dasein), világban-való-lét (in-der- Welt-Sein).	Phüszisz, logosz, alétheia.
Ajánlott művek/műrészletek	Lét és idő; A műalkotás eredete (részletek).	Mi a metafizika?
Sartre		
Filozófiai problémák	Az individuum létezése, lényege; Én és a Másik; szabadság, választás, felelősség, szorongás; az ember „szabadságra van ítélve”, „az amivé önmagát teszi”; „lenni nem más mint tenni”.	A tudat és a semmi, a világ mint az önmagában létező lét totalitása.
Fogalmak	Egzisztencia, esszencia, szorongás.	A magánvaló, a magáért való és a másokért való lét, tudat, Semmi, semmités.
Ajánlott művek/műrészletek	Mi az egzisztencializmus?	A lét és a semmi (részletek).

Egy vezér gyermekkorra, A fal (novellák).		
Bécsi Kör		
Filozófiai problémák	A kijelentések logikai elemzése és igazolhatósága.	A természettudományok nyelvének logikai elemzése, ideális tudományos nyelv konstruálása; a metafizika kiküszöbölése; értelmesség és látszatállítások, értelem és jelentés.
Fogalmak	Logikai pozitivizmus, verifikáció.	
Ajánlott művek/műrészletek	Schlick: A filozófia fordulata (részletek).	Carnap: A metafizika kiküszöbölése a nyelv logikai elemzésén keresztül (részletek).
Popper		
Filozófiai problémák		A kijelentések igaz, illetve hamis volta, a kritikai vizsgálat; nyitott és totalitáriánus társadalom.
Fogalmak		Fallibilis tudományfejlődési elmélet, falszifikáció.
Ajánlott művek/műrészletek		A tudományos kutatás logikája; A historicizmus nyomorúsága (részletek).
Kuhn		
Filozófiai problémák	A tudományos fejlődés paradigmatis modellje, a tudományos kutatás metodológiai normarendszere.	A tudományos kutatásról szóló elmélet újragondolása.

Fogalmak	Paradigma, paradigmaváltás, normál tudomány, tudományos forradalom.	„Szakmai mátrix”.
Ajánlott művek/műrészletek	A tudományos forradalmak szerkezete (részletek).	
Wittgenstein		
Filozófiai problémák	A filozófia feladata: a természetes, köznapi nyelv elemzése; a nyelv és a világ; az elmondható és a kimondhatatlan; a beszéd mint tevékenység vagy életforma része.	A kijelentések igaz, illetve hamis volta, igazságérték-táblázatok.
Fogalmak	Köznapi nyelv, nyelvjátékok.	
Ajánlott művek/műrészletek	Logikai-filozófiai értekezés (részletek); Filozófiai vizsgálódások (részletek).	

3. KORSZAKOK, IRÁNYZATOK

A Korszakok, irányzatok témakörhöz tartozó filozófusok és filozófiai problémák leírása a megelőző táblázatokban található.

Középszint	Emelt szint
Antik görög filozófia	Antik görög filozófia A középkor filozófiája
Felvilágosodás	Felvilágosodás Német idealizmus
20. századi filozófia (egzisztencializmus, analitikus filozófia)	20. századi filozófia (egzisztencializmus, fenomenológia, hermeneutika, analitikus filozófia, posztmodern)

C) VIZSGALEÍRÁS

A vizsga részei

Középszint		Emelt szint	
Írásbeli vizsga	Szóbeli vizsga	Írásbeli vizsga	Szóbeli vizsga
180 perc	15 perc	240 perc	20 perc
100 pont	50 pont	100 pont	50 pont

A vizsgán használható segédeszközök: NINCS.

Közzé kell tenni

	Középszint		Emelt szint	
	Írásbeli vizsga	Szóbeli vizsga	Írásbeli vizsga	Szóbeli vizsga
Anyag	NINCS	témakörök és a szemelvények listája	NINCS	témakörök és a szemelvények listája
Határidő	NINCS	május-júniusi vizsgaidőszak kezdete előtt legalább hatvan nappal	NINCS	május-júniusi vizsgaidőszak kezdete előtt legalább hatvan nappal
Felelős	A vizsgaanyagok elkészítéséért felelős intézmény			

KÖZÉPSZINTŰ VIZSGA

Írásbeli vizsga		Szóbeli vizsga	
180 perc		15 perc	
Feladatsor		Egy tétel kifejtése	
A) Filozófiatörténeti ismeretekre vonatkozó kérdéssor	B) Szövegértelmezés, reflektálás	A) Egy téma kifejtése	B) A filozófiával kapcsolatba hozható alkotás értelmezése
30 pont	70 pont	35 pont	15 pont
100 pont		50 pont	

Írásbeli vizsga

Általános szabályok

Az írásbeli vizsgán a vizsgázóknak egy központi feladatsort kell megoldaniuk.

A vizsgázó a rendelkezésére álló időt tetszése szerint oszthatja meg az egyes feladatok között. A vizsgázó a feladatok megoldásának sorrendjét is meghatározhatja.

Az írásbeli vizsgán semmilyen segédeszköz nem használható.

Az írásbeli feladatlap tartalmi és formai jellemzői

A) Filozófiatörténeti ismeretekre vonatkozó kérdéssor

Kérdéssora a vizsgakövetelmények kötelező ismeretanyagára épül.

- filozófiatörténeti alapismeretek
- alapfogalmak
- korszakok
- problémák

Az A) Filozófiatörténeti ismeretekre vonatkozó kérdéssor olyan ismeretek tudását méri, amelyek a részletes vizsgakövetelmények kötelező ismeretanyagát képezik. A kötelezően választható filozófusok (3 filozófus) esetében a feladatok is választást engednek meg.

A kérdések lehetnek zárt- és nyílt végűek.

Feladattípusok

- fogalom értelmezése és alkalmazása
- egy korszak vagy egy irányzat felismerése
- filozófiai művek ismerete
- filozófusok jelentőségének ismerete, bemutatása
- a filozófia alapvető kérdéseinek ismerete
- a műalkotásban rejlő filozófiai és tudománytörténeti utalások felismerése
- filozófiai ábrák elemzése
- a filozófiai problémák hétköznapi aspektusainak megmutatása
- hétköznapi problémák filozófiai aspektusainak megmutatása

A B) Szövegértelmezés, reflektálás feladatai egyrészt a filozófiai szövegek értelmezési képességét mérik, ez jelenti a filozófiai probléma felismerését és az adott szövegben megjelenő állásfoglalás megértését; másrészt a feladat a reflektálást, az önálló vélemény kifejtését várja el. A szövegekben megfogalmazott (és megértett) filozófiai problémára a reflektálás megmutatja a vizsgázó filozófiai, argumentációs képességét.

A megadott 3 szövegből 2 szöveg választása kötelező

- filozófiai szövegrészek értelmezése
- reflektálás a felismert filozófiai problémára
- önálló vélemény megfogalmazása

Szövegfajták

A vizsgán csak „elsődleges” művekből származó szövegek jelennek meg. A szövegrészek jellemző gondolatmeneteket mutatnak be, melyekből kitűnik a szerző kérdésfeltevése, a filozófiai problémával kapcsolatos álláspontja. Egy-egy szövegrészlet hossza kb. 4000 karakter.

A 3 szemelvényt a feladatsor tartalmazza. A 3 szemelvényből kettőt kell a vizsgázónak választania.

Egy szöveg értelmezése és az arra való reflektálás átlagos terjedelme másfél-két oldal.

Az írásbeli feladatlap értékelése

Az értékelés központi javítási-értékelési útmutató alapján történik, melynek kidolgozásában az alábbi szempontok érvényesülnek.

A vizsgadolgozatra adható összpontszám 100 pont, melynek 30%-a az A), 70%-a a B) kérdéssor teljesítésére adható az alábbi értékelési szempontok szerint:

- filozófiatörténeti tudás alkalmazása az érvelésben;
- problémafelvetések és válaszok, interpretációk ismeretének terjedelme és mélysége;
- a logikus gondolkodás eljárásainak és az érvelési technikáknak az alkalmazása;
- a szövegértelmezési készség szintje;
- a vizsgázó véleménye, nyitottsága más gondolatrendszerek iránt;
- a filozófiai problémák interdiszciplináris és kultúrtörténeti megközelítése;
- az argumentálás nyelvi színvonala.

Ha a vizsgázó a B) kérdéssorban található 3 választható szemelvényhez tartozó mindhárom feladatot kidolgozza, akkor az értékelés során csak a feladatlapon szereplő sorrendben első és második feladatra kidolgozott választ kell figyelembe venni.

Az értékelés során csak egész pontszám adható.

Szóbeli vizsga

A vizsgázó vázlatot készíthet, és azt használhatja (amennyiben a feladat ezt megköveteli, a vázlat készítése szükséges is).

A tételsor legalább 20 tételt tartalmaz. Évente a tételek 20%-át meg kell újítani.

A szóbeli vizsgán semmilyen segédeszköz nem használható.

A szóbeli tételsor tartalmi és formai jellemzői

A szóbeli vizsgarész A) és B) feladatai a részletes vizsgakövetelményekben szereplő három nagy témakörre épülnek: filozófiai problémák; filozófusok alapvető gondolatainak ismerete; korszakok, irányzatok.

A tételsort úgy kell összeállítani, hogy a vizsgázónak legyen lehetősége szóbeli feleletében a filozófia, a tudományok, a művészetek és a hétköznapi gondolkodás találkozási pontjainak bemutatására.

A szaktanár kb. 10%-os arányban beépítheti a helyi tantervben szereplő speciális tartalmakat is (művészettel, természettudományokkal, médiával, környezeti etikával összefüggő filozófiai kérdések stb.). Amennyiben a vizsgázók között olyan is van, aki nem a tételekhez illeszkedő helyi tanterv szerint tanult, következmények nélkül kérheti az ilyen jellegű tételek alóli felmentését.

Minden tétel két feladatot (A) és B)) foglal magába. Az A) feladat lehet

- egy filozófiai probléma átfogó kifejtése;
- egy filozófus jellemző gondolatainak bemutatása;
- egy filozófus művének ismert szövegrészleteken alapuló értelmezése;
- egy filozófiatörténeti korszak, illetve irányzat bemutatása.

Minden tételnek legalább két A) feladatot kell tartalmaznia, amelyek közül a vizsgázó választhat.

A B) feladat filozófiai, illetve filozófiával összefüggő irodalmi szövegrészlet, fogalom, ábra vagy művészeti alkotás értelmezését foglalja magába.

Az A) és a B) feladatban a filozófia eltérő területeiről és korszakaiból származó problémafelvetések, álláspontok, érvek, szövegértelmezések szerepeljenek.

A feladathoz szükséges szövegrészleteket, ábrákat stb. a tételnek tartalmaznia kell. A vizsgán csak elsődleges szövegek használhatóak. A szövegrészleteket úgy kell kiválasztani, hogy jellemző gondolatmeneteket mutassanak be, és a szövegből kitűnjenek a szerző kérdésfeltevése, álláspontja, érvei. Egy-egy szövegrészlet nem lehet hosszabb, mint két gépelt oldal, azaz 4000 karakter. A domináns filozófiai szövegek mellett irodalmi vagy jól érthető tudományos ismeretterjesztő szövegek is felhasználhatók egy probléma sokoldalú megközelítéséhez (művelődéstörténeti és interdiszciplináris vonatkozások).

A szóbeli vizsga előtt a szóbeli tételsor témakörei és a szemelvények listája hozhatók nyilvánosságra.

A szóbeli vizsgarész értékelése

A szóbeli vizsgarészen 50 pont érhető el. Ebből 35 pont az A), 15 pont a B) feladat teljesítésére adható az alábbi értékelési szempontok szerint:

- filozófiatörténeti tudás, problémafelvetések és válaszok, interpretációk ismerete;
- a logikus gondolkodás eljárásainak és az érvelési technikáknak az alkalmazása;
- a szövegértelmezés szintje;
- a filozófiai problémák interdiszciplináris és kultúrtörténeti megközelítése.

A tételsor összeállításakor röviden rögzíteni kell az egyes tételekhez a fenti értékelési szempontok szerinti részpontoszámokat. A felelet minősítése ennek az értékelési útmutatónak az alkalmazásával történik.

EMELT SZINTŰ VIZSGA

Írásbeli vizsga			Szóbeli vizsga	
240 perc			20 perc	
Feladatsor			Tételkifejtés	
A) Feleletválasztós kérdéssor	B) Szövegértelmezés, probléma- meghatározás	C) Esszé	A) Egy téma kifejtése	B) Szemelvény elemzése
20 pont	30 pont	50 pont	35 pont	15 pont
100 pont			50 pont	

Írásbeli vizsga

Általános szabályok

Az írásbeli vizsgán a vizsgázóknak egy központi feladatsort kell megoldaniuk.

A vizsgázó a rendelkezésére álló időt tetszése szerint oszthatja meg az egyes feladatok között és megoldásuk sorrendjét is meghatározhatja.

Az írásbeli vizsgán semmilyen segédeszköz nem használható.

Az írásbeli feladatlap tartalmi és formai jellemzői

A feladatsor 20%-ában elemi filozófiatörténeti tények ismeretét kéri, 30%-ában az olvasottságot, a probléma felismerési és -értelmezési képességet vizsgálja, 50%-ában komplex készségeket mér. Az esszéírási feladat a filozófiai ismereteket, a filozófiai gondolkodásmódot és az argumentációs készséget együttesen vizsgálja.

A) Feleletválasztós kérdéssor: az elemi filozófiatörténeti ismereteket ellenőrző zártvégű kérdésekből áll. Négy feladatot tartalmaz. Az első az ókori vagy a középkori, a második a 17-18. századi, a harmadik és a negyedik a 19-20. századi filozófia történetéhez kapcsolódik.

B) Szövegértelmezés, probléma-meghatározás: az olvasottság és a problémaértelmezési készség mérésére hivatott. Három rövid idézet szerzőjének és az idézetekben taglalt filozófiai kérdéseknek a meghatározását, illetve értelmezését igényli. Az első idézet az ókorból vagy a középkorból, a második a 17-18. századból, a harmadik a 19-20. századból származik.

C) Esszé: egyetlen, kisebb terjedelmű (legfeljebb két oldal) önálló esszé megalkotása. A vizsgázó három téma közül egyet választhat.

A második és a harmadik feladathoz a szemelvényeket a feladatlap tartalmazza. Az írásbeli vizsgarészhez kapcsolódó nyilvánosságra hozandó anyag nincs.

Az írásbeli feladatlap értékelése

Az értékelés központi javítási-értékelési útmutató alapján történik. A vizsgadolgozatra összesen 100 pont adható. Ez a következőképpen oszlik meg:

A) Feleletválasztós kérdéssor	20 pont
B) Szövegértelmezés, probléma-meghatározás	30 pont
C) Esszé	50 pont

Ha a vizsgázó a C) *Esszé* 3 választható témája közül egynél többet is kidolgoz, akkor az értékelés során csak a feladatlapon szereplő, sorrendben első téma kifejtését kell figyelembe venni.

Szóbeli vizsga

A tételsor legalább 20 tételt tartalmaz. Évente a tételek 20%-át meg kell újítani.

A szóbeli vizsgán semmilyen segédeszköz nem használható.

A szóbeli tételsor tartalmi és formai jellemzői

A szóbeli vizsgarész a részletes vizsgakövetelményekben szereplő három nagy témakörre épül.

A tételsor az alábbi típusú feladatokat tartalmazza:

- egy filozófus legfontosabb gondolatainak kifejtése;
- egy filozófiai probléma több bölcselő segítségével való bemutatása;
- egy irányzat, egy korszak filozófusokon keresztül történő bemutatása;
- fogalmak értelmezése, kifejtése és alkalmazása;
- szövegértelmezés;
- a filozófia és más területek (művészet, vallás, tudomány) találkozási pontjainak a bemutatása;
- a filozófiai problémák hétköznapi aspektusainak a bemutatása;
- szépirodalmi szövegekben rejlő filozófiai gondolatok feltárása.

A tételsor A) feladataiban az érettségi vizsga részletes követelményei szerint kötelezően ismerendő filozófusok valamilyen kontextusban megjelennek. Legalább egy tétel erejéig szerepel a magyar filozófia is (pl. Apáczai Csere János, Bibó István, Hamvas Béla, Polányi Mihály).

Minden tétel két feladtból áll.

Az A) feladat egy filozófiai problémának vagy egy filozófus alapvető gondolatainak az összefüggő kifejtése, illetve egy korszak vagy irányzat átfogó bemutatása lehet. A tételnek ezt a részét a fenti három megközelítésmód szerinti két-három különböző változatban kell megfogalmazni. Ezek közül kell a vizsgázónak egyet kiválasztania.

A B) feladat egy – legfeljebb 2-3 gépelt oldal terjedelmű – elsődleges filozófiai szemelvény elemzése. Az elemzés során a vizsgázónak rekonstruálnia kell a szövegben taglalt filozófiai problémát és az argumentáció módszerét. Ismernie kell, és helyesen kell használnia a szövegben előforduló filozófiai szakkifejezéseket. A szemelvényben tárgyalt kérdést el kell helyeznie a vele összefüggő problémák és kérdésfelvetések általánosabb rendszerében.

A tételnek tartalmaznia kell a kidolgozáshoz szükséges szemelvényeket. A vizsgán csak elsődleges forrásból származó filozófiai szövegek használhatóak. A szövegkiválasztás alapvető szempontja, hogy az idézett részből kitűnjön a filozófus kérdésfeltevése és álláspontja. Törekedni kell a művek jellemző részleteinek a kiválasztására.

A szóbeli vizsgarész előtt a szóbeli tételek témakörei és a szemelvények listája hozhatók nyilvánosságra a jogszabály által meghatározott időben.

A szóbeli vizsgarész értékelése

A szóbeli vizsgán 50 pont érhető el. Ebből 35 pont az A), 15 pont a B) feladat teljesítésére adható az alábbi értékelési szempontok szerint:

- filozófiatörténeti tudás;
- logikus gondolkodás, argumentációs készség;
- szövegértelmezési készség;
- a filozófiai problémák kultúrtörténeti és interdiszciplináris vonatkozásainak meglátása;
- a vizsgázó kreativitása, önálló véleményformáló képessége.

A központi értékelési útmutató rögzíti az egyes tételekhez a fenti szempontoknak megfelelő pontszámokat. A fejelet minősítése ennek az értékelési útmutatónak az alkalmazásával történik.